

ΑΠΟΚΛΕΙΣΤΙΚΗ ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ

Μακριά από τα φώτα της δημοσιότητας αλλά πολύ κοντά στους νέους, ο πολυβραβευμένος και μεταφρασμένος ποιητής, Αντώνης Φωστιέρης, παραχώρησε στη δημοσιογραφική ομάδα του *Ερμή* μια εφ'όλης της ύλης συνέντευξη, όπου αναφέρθηκε στην ποίηση και τη ζωή του.

- Κύριε Φωστιέρη, σας ευχαριστούμε πολύ για τη σημερινή μας συνάντηση. Ας ξεκινήσουμε από μια βασική ερώτηση που όλοι θέλαμε να σας θέσουμε. Τι σας οδήγησε να ασχοληθείτε με την ποίηση;

Στην ποίηση από μικρή ηλικία βρήκα ένα ιδιαίτερο ενδιαφέρον. Ακόμα και από τα σχεδόν απλοϊκά και αφελή ποιήματα που είχαμε στο αναγνωστικό του δημοτικού, κατάλαβα τη δύναμη που έχει η ποίηση να συμπυκνώνει τις σκέψεις, τα αισθήματα και τις μνήμες που ήθελε κάποιος να καταγράψει ή να μεταδώσει στους άλλους. Μου φάνηκε ότι είναι ένας τρόπος λογοτεχνικής γραφής πολύ πιο ευθύβολος από την πεζογραφία, η οποία για να εκφράσει -ενδεχομένως- το ίδιο περιεχόμενο χρειάζεται περισσότερο χώρο και μεγαλύτερη ανάλυση.

- Είχατε κάποιο πρότυπο στα πρώτα βήματα της ποιητικής σας πορείας; Κάποιος που σας ενέπνευσε ή ένας ποιητής με τον οποίο καλλιτεχνικά ή ιδιοσυγκρασιακά νιώθατε συγγενής;

Μου αρέσει η ερώτηση που μου κάνετε. Στην αρχή δεν είχα. Αργότερα μέσα από μια ποιητική ανθολογία μπόρεσα να βρω πολλά έργα συγκεντρωμένα και να γνωρίσω πολλά πρόσωπα της ποίησης. Με την πάροδο του χρόνου και σε συνάρτηση με την ηλικία, οι προτιμήσεις μου, φυσικά, άλλαζαν. **Θυμάμαι μια ωραία φράση του Πωλ Ελνάρ: «Ποιητής δεν είναι αυτός που εμπνέεται, αλλά αυτός που εμπνέει»**, αυτός δηλαδή που μπορεί να δημιουργήσει και στον αποδέκτη την επιθυμία να έρθει πιο κοντά στην ποίηση και -σε τελευταία ανάλυση- στην ουσία της τέχνης. Η ποίηση, εξάλλου, είναι η πυρηνική έκφανση της τέχνης. **Σε όλες τις τέχνες υπάρχει μια ποιητικότητα** ή το ζητούμενο της ποιητικότητας. Για αυτό και προκαλεί τη συγκίνηση, κάτι που αποτελεί τη λυδία λίθο κάθε τέχνης.

- Άλλες πηγές έμπνευσης υπάρχουν; Πόσο εύκολο είναι να βρει ένας νέος δημιουργός κάτι να τον εμπνεύσει;

Θεωρητικά είναι άπειρες. Είναι πάρα πολλές και πολύ λίγες. Στην πραγματικότητα, είναι πολύ λίγα τα βασικά θέματα που απασχολούν την ποίηση: το υπαρξιακό ερώτημα, ο έρωτας, ο πόλεμος, οι κοινωνικές ανισότητες....

Αυτά τα βασικά θέματα στην πορεία εξειδικεύονται. Στην πραγματικότητα σε μια ποίηση με παράδοση 3 χιλιάδων χρόνων, όπως η ελληνική, αυτά τα διαχρονικά θέματα προσεγγίζονται μέχρι σήμερα με έναν υποκειμενικό τρόπο, κάτω από ένα διαφορετικό βλέμμα. Ακόμα και στην καθημερινότητα, αυτό που ζούμε το έχουν ζήσει δισεκατομμύρια άλλοι άνθρωποι.

Όμως, κανένας δε λέει: «δεν υπάρχει λόγος να ζω». Κάτι ανάλογο, θα έλεγα, ισχύει και στην τέχνη. Μπορεί τα θέματα αυτά να τα έχουν προσεγγίσει προηγουμένως και πάρα πολύ άλλοι. Παίζει, όμως, ρόλο η προσωπική συμβολή του καθενός και ο προσωπικός τρόπος που τα αντιμετωπίζει.

- Για αυτό και μέχρι σήμερα δεν έχει κορεστεί η τέχνη αυτή...

Αυτό δεν το ξέρω. Κάθε εποχή παράγει τα δικά της νέα έργα, ενώ, παράλληλα, επανεξετάζει τα έργα του παρελθόντος. Στην επανεξέταση αυτή, παίζει μεγάλο ρόλο και η δύναμη του έργου αυτού καθ' εαυτό όπως και η αισθητική της κάθε εποχής. Ακόμα και σήμερα μπορεί να προσεγγίζουμε τα έργα του Ομήρου, των αρχαίων τραγωδών, τα βυζαντινά, του 19ου αι. Όμως, τα βλέπουμε με ένα ιστορικό ενδιαφέρον παρά αισθητικό. Ακόμα και σχετικά πρόσφατα έργα μπορούν να μας ξενίσουν. Στην ποίηση του Παλαμά και του Σικελιανού, μολονότι είναι πολύ σπουδαία, αυτή η μεγαληγορία σήμερα μπορεί να μη μας ταιριάζει. Από την άλλη αυτό λειτουργεί και σε συνάρτηση με τα ατομικά αισθητικά κριτήρια του αναγνώστη.

- Ο αμερικανός πεζογράφος Φίλιπ Ροθ ασχολείτο με τη συγγραφή όπως ένας καθημερινός άνθρωπος πηγαίνει στη δουλειά του. Απομονωνόταν σε έναν ξεχωριστό χώρο και έχοντας ωράριο συγκεκριμένο έγραφε τα βιβλία του. Εσείς ακολουθήσατε μια παρόμοια τακτική ή περιμένατε κάποια συγκεκριμένη αφορμή να σας δοθεί για να ξεκινήσετε ένα νέο στίχο;

Αυτό συμβαίνει, κυρίως, με τους πεζογράφους. Μολονότι δε μπορείς και στην ποίηση να γράψεις προγραμματισμένα, αλλά περιμένεις ένα έναυσμα, ένα ερέθισμα, μια έμπνευση, υπάρχουν ποιητές που δουλεύουν στο μοτίβο που αναφέρετε. Πριν από πολλά χρόνια, ήμουν προσκεκλημένος μαζί με τον

Γιάννη Ρίτσο σε ένα διεθνές φεστιβάλ ποίησης στο Μιλάνο. Είχαμε φιλοξενηθεί τότε στο σπίτι του βασικού μεταφραστή του Ρίτσου στα ιταλικά, του Νικόλα Κροτσέτι (αργότερα μετέφρασε και τα δικά μου έργα). Κάθε πρωί γύρω στις 10 π.μ. ο Ρίτσος μας έλεγε: «Εμένα θα μου επιτρέψετε να αποσυρθώ, για να εργαστώ». Όντας παραξενεμένος τον ρώτησα πώς γίνεται αυτό, για να μου απαντήσει: **«Όπως ένας εργάτης πηγαίνει στην οικοδομή, η δική μου δουλειά είναι να γράφω ποιήματα. Επομένως, οφείλω να προσπαθήσω τουλάχιστον να ανταποκριθώ στο καθήκον που έχω»**. Και πράγματι, πολλά ποιήματά του είναι γραμμένα την ίδια μέρα, όπως μαρτυρούν και οι ημερομηνίες που αναφέρει στο τέλος κάθε ποιήματός του.

- Ωστόσο εσείς δεν την υιοθετείτε αυτή την αντίληψη.

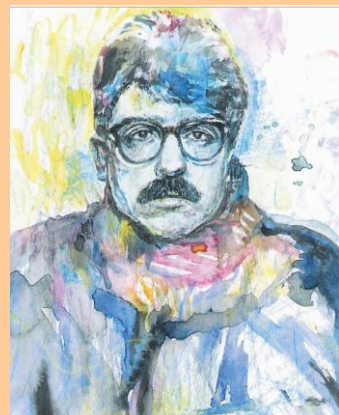
Καθόλου. Είμαι στην εντελώς αντίθετη όχθη. Εκτός από τα πρώτα μου βιβλία τα οποία τα έγραψα και δημοσίευσα με μεγάλη ορμή, ο χρόνος έκδοσης των επόμενων αραίασε. Ήθελα πάντα να τα ξαναβλέπω, να τα επεξεργάζομαι και δεν μετάνιωσα για αυτό.

- Θα θέλετε να μοιραστείτε κάποια ιστορία που σας ενέπνευσε πριν από κάποιο συγκεκριμένο ποίημα και δεν είναι γνωστή στο κοινό;

Πέρα από κάποια λίγα ποιήματα με σαφές βιοματικό υπόστρωμα, αυτή τη στιγμή δεν πάει το μυαλό μου κάπου. Γενικά, δεν είμαι υπέρμαχος αυτής της κυρίαρχης άποψης ότι κάθε

Λογοτεχνικό έργο διαθέτει ένα ανιχνεύσιμο βιωματικό στοιχείο. Ούτε ως αναγνώστης ενδιαφέρομαι από πού ξεκίνησε ένα έργο. Γιατί έτσι περιπίπτω σε μια ανεκδοτολογία που μετατρέπει το έργο σε σελίδες ημερολογίου.

Στην πρόσληψη ενός έργου θεωρώ κάτι άλλο πιο σημαντικό. Όχι τη βιωματική αφετηρία του ποιήματος, αλλά το βιωματικό και αισθητικό υπόβαθρο του αναγνώστη. Πολλές φορές, παίζει μεγαλύτερο ρόλο η βιωματική και αναγνωστική εμπειρία του δέκτη που αποτελεί το κλειδί για ένα έργο.

- Στη σύγχρονη εποχή μπορεί η ποίηση να κερδίσει ξανά τον πρωταγωνιστικό ρόλο στην δημόσια συζήτηση; Θεωρείται πολυτέλεια η ενασχόληση μαζί της είτε από την πλευρά του δημιουργού είτε του αναγνώστη;

Ξεκινάτε από το αξίωμα ότι κάποτε η ποίηση έπαιξε σημαντικό ρόλο. Κατά τη γνώμη μου, ποτέ η ποίηση δεν είχε πρωταγωνιστική θέση. Η τέχνη, γενικά, ήταν πάντα στο περιθώριο του ενδιαφέροντος.

Σήμερα, βέβαια, παράγονται πολλά περισσότερα βιβλία από όσα μπορούν να καταναλωθούν. Το θετικό είναι ότι ασχολούνται πολλοί άνθρωποι γράφοντας και έχοντας την προσοχή τους προς ένα απαιτητικό είδος που προσφέρει ένα ανώτερο πνευματικό επίπεδο. Μακάρι και να διαβάζονται όλα αυτά τα βιβλία!

“Μεγαλύτερο ρόλο παίζει η βιωματική και αναγνωστική εμπειρία του δέκτη που αποτελεί το κλειδί για ένα έργο”

- Σε μια παλιά σας συνέντευξη είχατε πει ότι αντιλαμβάνεστε την ποίηση ως κοσμοαντίληψη. Στη σύγχρονη εποχή που η

καθημερινότητα είναι ασφυκτική και η ανθρωπότητα ασθμαίνουσα μπορεί ο άνθρωπος να έχει μια «ποιητική» ματιά προς τα πράγματα; Αν ναι, πώς μπορεί να γίνει αυτό;

Πολύ χαίρομαι για αυτή την ερώτηση, γιατί μου δίνει την ευκαιρία να εκφράσω μια προσωπική μου άποψη σε σχέση με την ποίηση. Θεωρώ ότι η ποίηση δεν είναι το σύνολο των ποιημάτων, μία παράδοση στο χρόνο. **Η ποίηση είναι κάτι που υπερβαίνει τον ίδιο το λόγο και τα ποιήματα. Είναι μια κοσμοαντίληψη και ένας τρόπος να βλέπεις όσα σε περιβάλλουν** να εισπράττεις το δώρο της ύπαρξης του κόσμου γύρω σου και του ίδιου σου του εαυτού· να προσεγγίζεις τα πράγματα, τα πρόσωπα και τον εαυτό σου μέσα από μία συγκίνηση και ένταση έχοντας την άδολη έκπληξη του μικρού παιδιού που ανακαλύπτει για πρώτη φορά τον κόσμο.

Το να ακολουθεί κανείς έναν κομπορμιστικό τρόπο ζωής χωρίς πνευματικά ενδιαφέροντα, είναι σα να σπαταλάει αυτό το μεγάλο χάρισμα της ύπαρξης. Επομένως, θα έλεγα ότι **το κάθε ποίημα είναι ένα μικρό καθρέφτισμα της ποίησης· ένας τρόπος να καταγράψεις μια ποιητικότητα που υπάρχει παντού, αρκεί η πρόθεσή σου να είναι αντίστοιχη.** Εξάλλου, ο αναγνώστης είναι που ολοκληρώνει το έργο τέχνης και που μέσα από αυτό εμπλουτίζει τη ζωή του στην καθημερινότητά του.

- Όλα αυτά τα χρόνια έχετε γράψει πολύ ξεχωριστά ποιήματα με τα οποία και εμείς φέτος είχαμε τη χαρά να έρθουμε σε επαφή. Εσείς, όμως, ξεχωρίζετε κάποιο ποίημα σας ή συλλογή που έχετε εκδώσει;

Υπήρχε ένα παλιό θεατρικό με τον τίτλο «Ήταν όλα τους παιδιά μου». Το κάθε ποίημα εκφράζει σκέψεις και αισθήματα με τα οποία έχεις ζυμωθεί και τα οποία προσπαθείς να

μεταφέρεις. Για όλα τα ποιήματα έχεις καταβάλει την ίδια προσπάθεια. Δεν θα πω «κόπο», γιατί δεν είναι κόπος, ούτε κάποια «μάχη με το χαρτί», όπως μας αρέσει να μεγαλοποιούμε τις καταστάσεις εμφανιζόμενοι ως θύματα. Εξάλλου, **η ποίηση δεν έχει τόσο μεγάλο κοινωνικό αντίκτυπο, ώστε να «θυσιάσεις» όλη σου τη ζωή με σκοπό να σε διαβάσουν κάποιες χιλιάδες άνθρωποι.**

“Η τέχνη ήταν πάντα στο περιθώριο”

- Έχετε εντοπίσει ότι κάποιο ποίημα είχε μεγαλύτερη απήχηση στο αναγνωστικό κοινό; Κι αν ναι, σε ποιον λόγο πιστεύετε ότι αυτό οφείλεται;

Υποθέτω ότι κάποια μπορεί να έχουν γίνει πιο ευμενώς δεκτά. Και ίσως είναι κάποια ποιήματα με εμφανές πρώτο αφηγηματικό επίπεδο που μπορεί κάποιος να το παρακολουθήσει. Τα ποιήματα, κατά τη γνώμη μου, πρέπει να είναι πολυεπίπεδα. Μετά το πρώτο επίπεδο -με το οποίο κάθε αναγνώστης χρειάζεται να μπορεί να επικοινωνήσει- πρέπει να υπάρχουν από πίσω πολλά άλλα επίπεδα, μέσω του εντοπισμού των οποίων ο αναγνώστης οδηγείται στην τέρψη. Αυτά τα επίπεδα μπορεί να είναι θεματικά (διακειμενικότητα) ή ακόμα και μορφολογικά (τα γνωστά καλολογικά στοιχεία). Η επαφή με την ποίηση εξοικειώνει τον αναγνώστη με αυτά τα επίπεδα και διαμορφώνει τη βαθύτερη σχέση του με τη γλώσσα.

- Εσείς, κατά την συγγραφή, έχετε κάποιο άτυπο «τελετουργικό»;

Αυτή η ερώτηση με παραπέμπει σε αυτές τις εποχές της ρομαντικής ποίησης, όπου υποτίθεται ότι ο απομονωμένος ποιητής ήταν σε ένα πύργο και έβλεπε τα πράγματα αφ' υψηλού. Όχι εγώ δεν έχω. Εξάλλου, **η ποίηση δεν είναι κάτι έξω από τη ζωή.** Χωρίς να την περιγράφει μόνο, αρδεύεται από τη ζωή. Όλα τα στοιχεία της ζωής και του πνεύματος (επιστήμη, θεολογία, φιλολογία), μπορούν να μετασχηματιστούν σε ποίηση. Προϋποτίθεται, όμως, κάτι που υπάρχει στο ποίημα σου, νωρίτερα να σε έχει συγκινήσει.

- Οι νέες τεχνολογίες είναι διαρκώς στη ζωή μας. Πιστεύετε ότι με τα νέα ψηφιακά εργαλεία (π.χ. ChatGPT) ελλοχεύει ένας κίνδυνος για την πρωτότυπη ποιητική δημιουργία;

Μπορεί με την τεχνητή νοημοσύνη να παραχθεί κάτι τεχνικά άψογο. Αυτά τα ποιήματα, όμως, δεν θα μεταδίδουν κάποια ψυχική ενέργεια. Η ποίηση στηρίζεται σε αυτή την ψυχική ενέργεια. Δεν είμαι ειδικός. Η τεχνητή νοημοσύνη κάποια στιγμή μπορεί να εξελιχθεί και στο μέλλον να παράξει πολύ ωραία ποιήματα.

- Στους νέους που θέλουν να ασχοληθούν ενεργά με τη λογοτεχνία ως δημιουργοί, ποιες συμβουλές θα δίνατε;

Μία συμβουλή θα έδινα σε κάποιον που θέλει να ασχοληθεί ενεργά: Να μην ακολουθήσει καμία συμβουλή! Και δεν το λέω χαριτολογώντας. Το να ακολουθείς τις συμβουλές τρίτων μπορεί να σε βγάλει από το δικό σου δρόμο, το δικό σου ύφος, τα δικά σου ενδιαφέροντα και τη δική σου αισθητική. Επομένως, δεν έχει νόημα να ακολουθήσεις αυτό το οποίο στον άλλο -ενδεχομένως- να έχει αποδώσει.

- Στη «Χρονική αντικατάσταση», αναφέρετε ότι «σιδερένια για πάντα θα κάτσει κατόπιν η έλλειψη». Για έναν ποιητή, κατά τη συγγραφή είναι απαραίτητο το συναίσθημα της έλλειψης περισσότερο ή της πληρότητας;

Της έλλειψης. Πιστεύω ότι η ποίηση δεν αντιγράφει την πραγματικότητα. Είναι συμπληρωματική και παραπληρωματική της πραγματικότητας. Αυτά που δεν μπορούν να μετασχηματιστούν σε πράξη ατομική και κοινωνική είναι που τροφοδοτούν την ποίηση.

Πράγματα, δηλαδή, που μόνο μέσα από την ποίηση και τα μέσα του λόγου μπορούν να υλοποιηθούν.

“Ο αναγνώστης είναι που ολοκληρώνει το έργο τέχνης και που μέσα από αυτό εμπλουτίζει τη ζωή του στην καθημερινότητά του”

- Αν και δε μπορούμε να ζητήσουμε από έναν τεχνίτη του λόγου να περιορίσει το

λεξιλόγιό του, θα μπορούσατε να περιγράψετε την ιδιότητα του ποιητή σε τρεις λέξεις;

Δεν μπορώ να ορίσω τον ποιητή. **Ούτε στον εαυτό μου δίνω τον τίτλο του ποιητή. Μου φαίνεται αστείο. Γιατί είναι σαν να υπερηφανεύομαι για κάτι που δεν δικαιούμαι, σαν να οικειοποιούμαι κάτι που δεν μου ανήκει.** Αν τρέφω για κάτι σεβασμό είναι για την ίδια την ποίηση. Το να θες να εμφανίζεσαι ως εκπρόσωπος της ποίησης είναι σαν να κάνεις δικές σου κάποιες κατακτήσεις που δεν είναι προσωπικές. Είναι κατακτήσεις μιας τεράστιας σειράς ανθρώπων που ασχολήθηκαν με αυτό το είδος λόγου.

Ωστόσο, μπορώ να πω, μέσα από λίγους δικούς μου στίχους, τι είναι το ποίημα. Το ποίημα είναι ένα «ρυθμικά σκεπτόμενο αίσθημα» (Τοπία του Τίποτα, 2013, «Το ποίημα», σ. 78). Με τρεις λέξεις θέλησα να δώσω τα τρία βασικά στοιχεία της ποίησης που είναι απαραίτητα να συνυπάρχουν. Αν δεν υπάρχει ρυθμός τόσο στην παραδοσιακή (με την τήρηση του μέτρου) όσο και στη μοντέρνα ποίηση, το έργο γίνεται πεζογράφημα. Έπειτα, το ποίημα δεν μπορεί να είναι μια «περικοκλάδα» λέξεων σαν να είναι ένας ανεικονικός πίνακας. Πρέπει να αναφέρεται σε κάτι σημαντικό μέσα από το οποίο αποκτά δύναμη και αξία. Άρα, είναι «σκεπτόμενο» λόγω του διανοητικού στοιχείου που υπάρχει μέσα του.

Αν προσέξετε, το ουσιαστικό είναι η λέξη «αίσθημα». Γιατί πιστεύω ότι η βάση στην ποίηση είναι αυτή η συναισθηματική και συγκινησιακή παράμετρος. Αν όλα τα υπόλοιπα -μια σημαντική στοχαστική ιδέα ή ένας άψογος ρυθμός- δεν οδηγούν στην παραγωγή μιας αισθητικής συγκίνησης, τότε το ποίημα είναι νεκρό.

Για να μιλήσω ειλικρινά, πολλά ποιήματα είναι νεκρά. Ως αναγνώστη, λίγα ποιήματα με έχουν συγκινήσει πραγματικά. Γράφονται πολλά που τις περισσότερες φορές είναι ένα κουβεντολόι που δεν αγγίζει, όμως, τον αναγνώστη.

Το ποίημα είναι ένας μετασχηματιστής στα άκρα του οποίου βρίσκονται ο δημιουργός και ο αποδέκτης. Η βιωματική συγκίνηση του δημιουργού περνάει μέσα από τον μετασχηματιστή, δηλαδή το ποίημα, και μετατρέπεται σε αισθητική συγκίνηση από τον αναγνώστη. **Γιατί εμένα με ενδιαφέρει, αν το ποίημα είναι ικανό να κεντρίσει το δικό μου αίσθημα, όχι το βιωματικό ερέθισμα του δημιουργού.**

- Αν κρίνουμε από τις λίγες συνεντεύξεις που μπορεί να βρει κανείς για εσάς, θα λέγαμε ότι δεν σας αρέσει ούτε να μιλάτε εσείς για τον εαυτό σας ούτε άλλοι για εσάς. Ωστόσο, τι σκέψεις θα θέλατε να γεννάει το άκουσμα του ονόματος σας και πώς θα θέλατε οι άνθρωποι να σκέφτονται τα ποιήματα που τους αφήνετε παρακαταθήκη;

Δεν μπορώ να απαντήσω σε αυτό, διότι το τι θα σκέφτεται κάποιος εξαρτάται από τον ίδιο. Από την άλλη, όντως δεν μ' αρέσει να μιλάω σε πρώτο πρόσωπο ή να μιλάω αποκλειστικά για τα δικά μου, αλλά δεν είναι αλήθεια ότι δεν με ενδιαφέρουν οι κρίσεις των τρίτων. Μάλιστα, πρέπει να πω ότι με ενδιαφέρει ακόμα και αυτή η καθαρά -πέρα από την λογοτεχνική κριτική- φιλολογική ανάλυση. Γιατί η ποίηση είναι μία συμπύκνωση του λόγου και, πολλές φορές, είτε η λογοτεχνική κριτική είτε η φιλολογική προσέγγιση, αυτό που είναι συμπυκνωμένο μπορεί να το αναλύσει εις τα εξ ων συνετέθη. Εάν γίνει με έναν σωστό τρόπο, αυτό μπορεί να βοηθήσει πάρα πολύ τον αναγνώστη.

Σας ευχαριστούμε πάρα πολύ για τον πολύτιμο χρόνο σας.